

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN M. AKİF HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELERİ

*Bayram GÜNDOĞDU**

ÖZET

Mehmet Akif ve Bahtiyar Vahabzade iki kardeş ülkenin yetiştirmiş olduğu müstesna şahsiyetlerdir. Farklı dönemlerde şiirde ismini altın harflerle yazdıran şairlerimizin şiir sahasında olduğu kadar dünya görüşleri de dikkat çekmektedir. Bahtiyar Vahabzade Azerbaycan sahasında, Sovyetler Birliği döneminde yetişmiş olmasına rağmen Türkiye ve Türk Edebiyatı hakkında dikkat çekici değerlendirmelere sahiptir. Özellikle Vahabzade'nin Mehmet Akif hakkındaki düşünceleri manidardır. Vahabzade'nin son 25 yılda yazdığı şiir ve makaleler incelendiğinde Akif'in etkisi ağırlıklı olarak hissedilmektedir. İstiklal şairi Mehmet Akif'i gerek şahsiyet gerekse sanat yönünden takdir etmekte; bir şair olarak meslektaşını farklı bir açıdan değerlendirmektedir. Bu çalışmada Vahabzade'nin Mehmet Akif'le ilgili düşünceleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: M. Akif, Vatan, B. Vahabzade.

THE THOUGHTS OF BAHTİYAR VAHAPZADE ABOUT MEHMET AKIF

ABSTRACT

Both Mehmet Akif and Bahtiyar Vahabzade are exceptional personalities that were grown by two brother countries. Not only in the field of poetry they had their names written in golden letters, also their worldviews draws attention. Bahtiyar Vahabzade, despite of having

*Öğr.gör., Qafqaz Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı,
bayram_gundogdu@yahoo.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

grown in Azerbaijan in the period of Soviet Union, had remarkable thoughts about Turkey and Turkish Literature. Especially, his thoughts about Mehmet Akif are noteworthy. As Bahtiyar Vahabzade's poems and articles, written in the last 25 years, are analyzed, the effects of M. Akif could be seen predominantly. B. Vahabzade has admired not only Akif's personality but also his arts. As a poet, he appreciated his colleague from a different view. In this study, the thoughts of Vahabzade about Mehmet Akif have been addressed.

Key Words: M. Akif, Motherland, B. Vahapzade.

Vahabzade'nin Yaşadığı dönem, Azerbaycan bakımından olumsuz şartların yoğun bir şekilde yaşandığı zamana rastlar. Azerbaycan, Komünizmin en ağır hücumlarıyla karşı karşıyadır. Bunun sonucu olarak toplumun kendi iç çözülme süreci ivme kazanmıştır. Toplumun kendi iç bütünlüğünde yozlaşmalar meydana gelmiştir. Sosyal yapının temel dinamikleri olan milli, manevi değerler, örf, âdet ve ananeler, bunun yanı sıra dil, millet ve vatan kavramları bir erozyona girmiş, sosyal yapıyı ayakta tutan temel değerlerde yozlaşma yoğunlaşmıştır. Vahabzade böyle bir olguyu en iyi görenlerden ve yüksek seviyede hissedenlerden biridir. Bunu, açık bir şekilde sahip olduğu sanat ölçüsüyle ortaya koyar.

Azerbaycan'da uzun yıllar süren Sovyet baskısı, yazarların sanatına ve fikirlerine de sınır çizmiştir. Fakat Azerbaycanlı edipler buna rağmen gizli de olsa sınırın diğer tarafındaki kardeşlerinden haber almaya çalışarak onların fikir ve sanatlarından etkilenmişlerdir. Bunlardan biri de Azerbaycan'ın önemli şahsiyetlerinden sayılan, halk şairi Prof. Dr. Bahtiyar Vahabzade'dir. Vahabzade için Türkiye ayrı bir öneme sahiptir. Türkiye ve Türk Edebiyatı ile ilgili fikirlerini yeri geldikçe ifade etmiştir.

Üzerinde önemle durduğu Türk şairlerinden birisi de Akif'tir. Onunla yaptığım görüşmelerin çoğunda Akif'i bütün ruhuyla hissettiğinin, şiirlerini milli gurur hissi içinde gözyaşlarına hâkim olamadan söylediğinin bizzat şahidi oldum. Özellikle "Çanakkale Şehitlerine" şiirini okuduğunda gözyaşlarını tutamaz. Azerbaycan'ın İstiklâl şairinin, diğer bir istiklâl şairinin şiirini büyük bir hayranlıkla okuyup ağlaması manidardır. Bu şiirin şu mısralarındaysa duygusallığının zirveye çıktığı ve şiirin gerisini okuyamadığı pek çok insanın dikkatinden kaçmamıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

“Ey şehid oğlu şehid! İsteme benden makber,
Sana âğûşunu açmış duruyor Peygamber.”¹

Bu şiir hakkındaki görüşünü Türkiye’de yayınlanan bir dergiye verdiği röportajda: “Hele onun ‘Çanakkale Şehitleri’ şiiri baştanbaşa başka bir âlemdir. Şehidi ondan daha güzel tasvir eden ikinci bir şair dünyaya gelmemiştir. Bu konuda ondan daha büyük bir şiir tasavvur edemiyorum. Bu kadar kuvvetli söz söylemek çok zor olsa gerektir.”² şeklinde dile getirmiştir.

Vahabzade; Akif’in, eğer “Safahat” adlı eseri olmasaydı da sadece bu şiiri yazmış olsaydı yine de büyük şairler listesinde adının tarihe geçeceğini belirtir.

“Çanakkale Şehitleri”ne ve “İstiklal Marşı”na hayran olan Vahabzade, Mehmet Akif’i, Türk ruhunun, Türk tarihinin, Türk medeniyetinin tecellisi olarak görür ve bununla da iftihar eder.

O, Mehmet Akif’i XX. asrın en büyük Türk şairlerinden birisi olarak görür. Türkiye’ye yaptığı ziyaretlerde Akif’in kabrini ziyaret ettiğini belirtir bunu “Mehmet Akif XX. asrın en büyük Türk şairlerindedir. Ben Türkiye’ye gittiğim her seferde M.E. Resulzade ve Akif’in kabirlerini ziyaret ederim.”³ sözleriyle ifade eder.

Vahabzade’nin İstiklal Marşı’na karşı ayrı bir hayranlığı vardır. Bu hayranlık hem Türk olmanın verdiği gurur hissinden hem de bir şair olarak marşın şiirselliğindeki güzellikten ileri gelmektedir. Bu duygularını, bir zamanlar Azerbaycan’ın milli marşını yazmayı düşündüğünü, bu sebeple Rus marşı ile birlikte, dünyanın bütün marşlarını dikkatle okuduğunu ve tahlil ettiğini “Akif’in yazdığı milli marşın seviyesinde bu marşa eş başka bir marş göremedim. Onun yerine başka bir marşın bulunması çok zordur. Bu eser oldukça güçlü bir eserdir. Akif fenomendir.”⁴ sözleriyle dile getirir. Yine 1997 yılında bir gazetede yazısında İstiklal Marşı hakkındaki görüşünü: “Buna sadece şiir diyemeyiz. Buna vatan, millet uğruna her türlü fedakârlığa hazır olan, hayatın manasını vatana ve millete hizmette

¹ DÜZDAĞ, M. Ertuğrul, Safahat, Şule Yayınları, İstanbul, 1999 s.387.

² VAHABZADE, Bahtiyar, Beni şair eden milletimin derdidir, Eğitim- Bilim Dergisi, Mayıs 1999.

³ VAHABZADE, Bahtiyar, Eserleri, Çaşoğlu Neşriyatı, C. 11, Baku, 2003, s.516-518.

⁴ VAHABZADE, Bahtiyar, Beni şair eden milletimin derdidir, Eğitim- Bilim Dergisi Mayıs 1999.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

gören bir büyük insanın kalbindeki duyguların taşan seli diyebiliriz.”⁵ şeklinde dile getirir.

Akif’e olan derin saygı ve hürmetini de: “Ben Akif’in karşısında saygıyla eğiliyorum. Allah Ona rahmet eylesin.”⁶ sözleriyle ifade eder.

Akif’e hayranlığını: “Mehmet Akif’e ayrı bir muhabbetim var. O, Türk milletinin yetiştirdiği en büyük aydınlardan birisidir.”⁷ diyerek dile getiren Vahabzade, “İstiklal Marşı’nı”, “Çanakkale Şehitleri’ni” ve “Bülbül” şiirlerini Akif’e yazdıran amillerin onun yaşadığı devirde Türkiye’nin içinde bulunduğu buhranlı dönemin rol oynadığı düşüncesindedir. Akif’in, şairliğinin akidelerine bağlılıktan ve yüksek ahlâkımdan geldiğini dile getirir. Yine bu konuyla ilgili bir başka yazısında da: “Biz şairleri dillendiren derttir. Akif’i dillendiren de derttir.”⁸ sözleriyle Akif’in halkının dertlerini kendine dert edindiğini, yazılarının da bu derdin tezahürü olduğunu belirtir.

Bahtiyar Vahabzade’nin eserlerine genel olarak bakıldığında görülecektir ki, bütün çalışmaları toplum içindir. Onu bu düşünceye sevk eden amillerin başında zamanın şartları yanında şairin kişiliği de önemli bir rol oynamıştır. O, böyle bir çabayı kendisine bir görev olarak addetmiş ve bu uğurda mücadele vermiştir. Mehmet Akif’in, “Milletin içtimai terbiyesini yükseltmek ve sağlam fikirleri güzel bir ifade ile onların kalbine yerleştirmek şairin vazifesidir. Bu vazifenin ihmali milletin yok olmasıdır.”⁹ düşüncesiyle hareket etmiş, kalemını halkı için kullanmıştır. Bu bağlamda sanat, toplumun problemlerini çözmek için araç olmuştur. Toplum bireylerinin yönlendirilmesi, onlarda ortak kanaatlerin oluşturulmasının istenen seviyede gerçekleşmesi, için halkının iç dünyalarına nüfuz etmeye çalışmıştır.

Vahabzade topluma dönük şiir anlayışının en kudretli temsilcilerinden biridir diyebiliriz. Onun, topluma ait tespitlerinde en ince ve küçük teferruatı bile ihmal etmediğini, eserlerinden sosyal çevrenin en küçük çizgilerinin tespit edilebileceği gibi, Azerbaycan insanının geçirmiş olduğu her çeşit değişikliği de görebiliriz.

⁵ VAHABZADE, Bahtiyar, İstiklal Nağmekarı, Azerbaycan Zaman Gazetesi, 30 Aralık 1997.

⁶ VAHABZADE, Bahtiyar, Eserleri, Çarşıoğlu Neşriyatı, C. 11, Baku, 2003, s.516.

⁷ KARAMAN, Erdal, Bahtiyar Vahabzade ile bir görüşme, Türk Edebiyatı Dergisi, Kasım, 2000.

⁸ VAHABZADE, Bahtiyar, Eserleri, Çarşıoğlu Neşriyatı, C. 11, Baku, 2003, s.518.

⁹ ŞENGÜLER, İ. Hakkı, M. Akif Külliyyatı, C. 9, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1990, s. 85.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Vahabzade tıpkı Akif gibi “sosyal gerçekliği” daima göz önüne almış, hatta bizzat onun içinde yaşayarak toplumun iyi bir gözlemcisi, sosyal problemlerin en yoğun hissedicisi olarak karşımıza çıkmıştır. Şunu hemen belirtelim ki; sosyal bütünün, bütün boyutlarıyla kavranılması ancak o toplumun içine nüfuz edebilmekle mümkün olmaktadır. Yani toplumun zihin yapısından, onu oluşturan kültürel unsurlara kadar anlaşılması böyle bir etkinliği zorunlu kılmaktadır. Böyle bir etkinliği Bahtiyar Vahabzade göstermiş ve toplumun bütün kesimlerinin dertlerini eserlerinde yansıtmıştır. Çağının özelliği olan kişiler, çevreler ve konular, eserlerinde yer almaktadır. Yine toplumu bütün olarak kuşatan acılar, sevinçler, umutlar, düşümlükler ve eğilimler poezyasında, tiyatrolarında ve publisistikasında etkili bir üslupla destan halini almıştır.

Onun eserlerinde ele alınan konular, bir şair hissiyatının daralmış anının tezahürü değildir. Sosyal realitenin analizinde bütün unsurların göz önüne alınması, sosyal tabakalardaki insan faktörünün ön plana çıkarılması, toplum hakkındaki teşhislerdeki isabeti artırmaktadır. Vahabzade'nin publisistikası böyle bir nitelik taşımaktadır. Bu tavırda en çok toplumun alt tabakası, yani problemlerin yoğun olarak yaşandığı halk yığınları ön plana çıkmıştır.

Edebi eserler, tarihi-sosyal bir veri niteliği taşıması yanında, sanatçının bulunduğu zaman ve şartların etkisinden kurtulması da mümkün değildir. Bunda da yetiştiği ortamın ve içinde bulunduğu çevrenin etkisi büyüktür. İçinde bulunulan sosyal şartlar hatta coğrafi faktörler toplumun yapısını etkilediği gibi, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarında da etkisini göstermektedir. Özellikle birey ele aldığı konuları değerlendirirken ve belli tavır alışları gerçekleştirirken bu durum daha da belirginleşmektedir. Vahabzade gerek etkilenme ve fikri oluşum süreci bakımından, gerekse işlediği konulara malzeme oluşturması yönünden içinde bulunduğu sosyal muhit onun için tam bir müşahede sahasıdır. Yaşadığı dönemin şartları ve Vahabzade'nin eserleri göz önüne alındığında bu etkilenmenin yüksek seviyede gerçekleştiği görülecektir. Ancak şunu hemen belirtebiliriz ki, ondaki bu etkilenme ve bunun şiirine yansması kendisinin bilinci haricinde oluşmamıştır. Bunu kendisi de çocukluğunda Rus ordusunun Şeki'de yaptıklarını ve bu durum karşısında dedesinin halini hatırlattıktan sonra: “Bana neden Rusya'ya düşman olduğumu soruyorlar. Başka ne olabilirdim.”¹⁰ Sözleriyle ifade etmektedir.

¹⁰ KARAMAN, Erdal, Bahtiyar Vahabzade ile dil, kültür ve tarih üzerine bir söyleşi, *Journal of Caucasian Studies*, Sayı 1, Yıl 2004, s.10.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Kendisi sosyal realiteye yönelmiş ve toplumdaki sosyal problemleri tespit gayretlerini yoğunlaştırmıştır. Hatta bu sosyal problemleri sadece tespit gayreti çerçevesinde kalan bir gözlemlemekten öte, bizzat onları yaşamış, bunların rahatsızlığını derinden hissetmiştir. (Bunu “İki Korku”, şiirinde açık bir şekilde görebiliriz). İşte bu aşamada sanatı toplum adına bir araç olarak görmüş, "Sanat sanat içindir" görüşüne şiddetle karşı çıkmıştır. Bu konuda Türkiye'nin büyük şairlerinden Mehmet Akif'in "Cemiyete, hayata yaramayan sanat yerin dibine batsın."¹¹ sözüne yürekten katıldığını ve Akif'i kendine örnek aldığını "Yanan da Ben, Yaman da Ben" adlı eserinde şöyle dile getirir: "Bir sözle ben "sanat sanat içindir" fikrini kabul etmiyorum. Benim fikrimce, sanat halk için, vatan içindir. Bu manada Sabir ve Mehmet Akif benim için örnekler"¹² Sanatıyla hayatını özdeşleştirmiş, kendi iç dünyasının bir dış yansıması olarak sanatını ortaya koymuştur. Hayatı göz önüne getirildiğinde toplum, toplumun problemleri ve bu problemlere çözüm yolları arayışı bir ömür boyu sürüp gitmiştir.

B. Vahabzade özellikle, M. Akif'in "vatan, millet, iman" karşısındaki sevgisine hayran kaldığını ve bu yönde onu örnek alarak eserler verdiğini söylemektedir. Özellikle Akif'in "sanat ve edebiyat" konusundaki fikirlerine tamamen katıldığını ifade etmektedir. Vahabzade'ye kendisini Türk şairlerinden hangilerine yakın hissettiğini sorduğumuzda verdiği cevap çok ilginçtir. "Ben kendimi Akif'le Necip Fazıl arasında bir yerlerde görüyorum"¹³

Zamanın sosyal meselelerine vakıf ve bunların en temel sebepleri çerçevesinde düşünen bir mütefekkir olarak Vahabzade, bu problemlerin çözümü ve izalesi konusunda da görüşlerini detaylı bir şekilde ortaya koyar. Tespit ettiği olumsuzlukları belirledikten sonra, bunların çözüm yollarının neler olabileceği, çözümün nerde aranması gerektiği ve problemlerin çözümü konusunda ileri sürülen iddiaların temellerinin nedenlerini gerek şiirlerinde, gerekse yayınladığı makalelerinde ortaya koymuştur.

Vahabzade, Akif'in Türk Dünyasına ve genç nesle daha iyi tanıtılması gerektiğine inanır. "Onun şairliği iman ve amelinden kaynaklanmaktadır. "Safahat" benim başucu kitabımdır. O, 70 milyon halkın kalbinde daima yaşayacaktır. Onun fikirlerini nesiller boyu

¹¹ DÜZDAĞ, M. Ertuğrul, Safahat Mehmet Âkif Ersoy, Şule Yayınları, İstanbul, 1999, s.208.

¹² VAHABZADE, Bahtiyar, Eserleri, Çaşıoğlu Neşriyatı, C. 10, Baku, 2003, s.510.

¹³ GÜNDOĞDU, Bayram, Bahtiyar Vahabzade'nin Publisistikası, Filologya Meseleleri Dergisi, Sayı 4, Bakı, 2004.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

yaşatmalıyız. Türk halkları onu derinden tanımalı ve öğrenmelidir. O yaşadığımız asrın bayraktarlarından birisidir.”¹⁴ ifadeleriyle Akif'e olan sevgisini bir kez daha dile getirir.

Her iki şair de eserlerini fikir çilesi çekerek vücuda getirmiş. Halkın hissiyatını layığıyla eserlerinde aksettirmişlerdir.

KAYNAKÇA

- DEMİRLİ, Mail, Türk Dünyasının Bahtiyarı, Yeni Azerbaycan Gazetesi, 4 Eylül 1999.
- DÜZDAĞ, M. Ertuğrul, Safahat Mehmet Âkif Ersoy, Şule Yayınları, İstanbul, 1999.
- GÜNDOĞDU Bayram, Bahtiyar Vahabzade'nin publisistikası, Filologya Meseleleri Dergisi, Sayı 4, Bakı, 2004.
- KAPLAN, Mehmet, Şiir Tahlilleri I, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.
- KARAMAN, Erdal, Bahtiyar Vahabzade ile dil, kültür ve tarih üzerine bir söyleşi, Journal of Caucasian Studies, Sayı 1, Yıl 2004.
- KARAMAN, Erdal, Bahtiyar Vahabzade ile bir görüşme, Türk Edebiyatı Dergisi, Kasım, 2000.
- MAYADAĞLI, Hüsniye Zal, Bahtiyar Vahabzade'nin Hayatı ve Eserleri, TDV Yayınları, Ankara, 1998.
- ŞENGÜLER, İ. Hakkı, M. Akif Külliyyatı, C. 5, 1.baskı, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1990.
- VAHABZADE, Bahtiyar, Eserleri, Çaşioğlu Neşriyatı, C. 10, Baku, 2003.
- VAHABZADE, Bahtiyar, Eserleri, Çaşioğlu Neşriyatı, C. 11, Baku, 2003.
- VAHABZADE, Bahtiyar, Vatan Millet Anadili, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- VAHABZADE, Bahtiyar, Beni şair eden milletimin derdidir, Eğitim-Bilim Dergisi, Mayıs 1999.
- VAHABZADE, Bahtiyar, İstiklal Nağmekarı, Azerbaycan Zaman Gazetesi, 30 Aralık 1997.

¹⁴ VAHABZADE, Bahtiyar, Eserleri, Çaşioğlu Neşriyatı, C. 11, Baku, 2003, s.516.